

ОТКУПВАЧИ НА ДАНЪЦИ В ТУЛЧАНСКИ САНДЖАК ПРЕЗ 70-ТЕ ГОДИНИ НА XIX В.

Николай ТОДОРОВ

Abstract: *The present article aims to review the problem with tax farming in the Ottoman empire in the 70's of XIX century. Recently in the Bulgarian historiography the interest in tax farming and mainly the participation of Bulgarians in these economic operations found a serious place in the researches of Sv. Yaneva and Evgeniya Davidova.*

The current research's target is to complete the overall picture of functioning of this type of fiscal practices on the territory of the Tulcha Sandzhak, which covers the whole Northern Dobrudzha.

The article is based on unpublished Ottoman defter for tax farming of the tithe in Tulcha Sandzhak for the fiscal 1289/1290. (1872/1873), kept in the Oriental department of the National Library. The overall number of tax farmers totals 110 people divided in religious indication as follows: Muslims – 75, non-Muslims – 35, of which a Jew and four. The total amount of the tithe is 6 129 554, 5 grosh.

The researched defter outlines a significant range of representatives of the local business elite. They are mainly persons with a considerable financial abilities, often occupying or occupied administrative positions. The accumulated funds from the tax farmers allows them to better integrate in the Ottoman managerial system. Often they become in intermediaries between the local society and the government or even take part in the local managerial bodies.

What is notable in the present document is that a significant part of the kefils in specific periods are members of the created after the vilayet reform local administrative councils and judiciaries. Commitment is observed between the authorities and the financial abilities of the tax farmers and their guarantors.

The researched document indicates one local variation of the practical functioning of the system for tax farming and demonstrates a sampling of the local business elite.

Key words: *Tax Farmers, Tulcha Sandzhak, kefils, Ottoman Empire*

JEL:*N00; N09*

Системата за откупуване на данъци в Османската империя представлява важен елемент от икономическото ѝ развитие през XIX в. С известни

прекъсвания в танзиматския период и опити да се реформира, през 60-те и 70-те години на XIX в. се пристъпва към правова регламентация на откупната система и особено в частта свързана със събирането на десятъка върху земеделските произведения [Yaneva, Sv. 2011: 43; Show, St. 1975: 422]. Разглеждането на подобна тема изисква някои първоначални уточнения. Напоследък в българската историография интересът към откупуването на данъците и главно участието на българите в тези стопански операции намери сериозно място в изследванията на Св. Янева. В поредица от статии, в които са разгледани редица локални варианти на практическото функциониране на системата, както и в монографията ѝ посветена на този проблем детайлно са проследени вътрешните механизми, правовата регламентация, промените настъпили в периода на Танзимата, както и участието на българския възрожденски елит в откупната система в Османската империя през XIX в [Yneva, Sv. 2004; 2006; 2007; 2007 a; 2011]. Принос към темата имат и някои изследвания на Евгения Давидова [Davidova, Ev. 2007].

Настоящата статия има за цел да допълни общата картина на функциониране на този вид фискални практики на територията на Тулчански санджак, който обхваща цяла Северна Добруджа. На база на непубликувани османски документи ще се представи местния икономически елит и неговите най-важни представители, притежаващи най-големите капитали. Създаден в резултат на вилаетската реформа през 1864 г. като част от Дунавския вилает, той е поделен на 6 кази: Кюстенджа, Бабадаг, Сулина, Хърсово, Мачин и Меджидие. До 40-те години на XIX в. Тулча не е водещия градски център в тази част на Силистренския еялет. Важни военно-стратегически средища са градовете Бабадаг и Исакча. Откриването на р. Дунав за търговското корабоплаване след 1856 г. издига ролята на Тулча и тя се превръща във водещо дунавско търговско пристанище и естествен административен център на областта.

В основата на предложеното изследване стои непубликуван османски дефтер за откупуването на десятъка в Тулчански санджак за финансовата 1289/1290 г. (1872/1873 г.) съхраняван в Ориенталския отдел на НБКМ¹. До-

¹ Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ) – Ориенталски отдел, Ф. Тч 53/13. (От тук нататък НБКМ-ОрО). Изказвам благодарност на доц. д-р Гергана Георгиева (ВТУ) за оказаната помощ при разчитането на документа.

кументът е с размери 43.5 x 30 см, изписан на рика с черно и червено мастило. Всяка страница на дефтера е разграфена на 8 графи очертани със синьо мастило. Посочени са името на откупвача, името на неговия гарант (кефил), селището, чийто десятък се търгува и предната стойност на десятъка. Дефтерът обхваща селищата от целия Тулчански санджак, общо 232 на брой.

Общият брой откупвачи възлиза на 110 души разпределени по религиозен признак както следва: мюсюлмани – 75, немюсюлмани – 35, от които един евреин и четирима арменци. Общата сума на десятъка възлиза на сумата от 6 129 554,5 гроша. При сумирането на селищата писарят допуска грешка и изчислява общата сума на 6 212 554, 5 гроша.

През 60-те и 70-те години на XIX в. настъпват промени в правовата регламентация при откупуването на данъци. През 1872 г. по предложение на вилаетския административен съвет, правителството взема решение в този вилает селата да се отдават на откуп едно по едно в центровете на казите, без повторни търгове в центровете на санджаците и вилаета за срок от две години. Селищата, които не успяват да достигнат стойността на десятъка от предходната година ще се десеткуват от правителството [Yaneva, Sv. 2007: 418]. През 1873 г. на страниците на в. „Дунав“ е обнародван и „Нов закон за мезада“.² Стремешът на официалните власти е да се въведе ред в събирането на десятъците, което често е съпроводено с множество нарушения и злоупотреби.

На първо място ще се спрем на сумите вложени от откупвачите по време на проведените търгове. За по-голяма яснота ще ги класифицираме по следната скала: **до 10 999 гроша; 11–39 999 гроша; 40–69 999 гр.; 70–99 999 гр.; над 100 000 гроша.** Тази класификация ще даде възможност по-добре да се открият групите откупвачи с по-големи финансови възможности, със средни и с по-малки такива, което ще позволи да се разгледа вътрешната диференциация в това търговско съсловие. Данните от дефтера ще се допълнят с информация от други османотурски документи, в които присъстват част от откупвачите.

Според предложеното групиране по сума вложена в откупуването на десятъка лицата се разпределят както следва:

² в-к „Дунав“, Г. IX, бр. 776, 20 май 1873 г., с. 1.

Таблица 1

Брой лица спрямо сумата вложена в откупуването на десятъка в Тулчански санд-жак

суми	до 10 999 гроша	11 000–39 999 гроша	40 000–69 999 гроша	70 000–99 999 гроша	над 100 000 гроша
брой лица	15	46	27	9	13

Преди да пристъпим към анализ на цифрите ще приложим и информацията за религиозната принадлежност на откупвачите влизащи в тези категории.

Таблица 2

Религиозна принадлежност на откупвачите

сума	мюсюлмани	немюсюлмани	общо
до 10 999 гр.	7	8	15
11 000–39 999 гр.	35	11	46
40 000–69 999 гр.	18	9	27
70 000–99 999 гр.	7	2	9
над 100 000 гр.	9	4	13

Самото участие в откупуването на данъци е показателно за наличието на свободни капитали у лицата явили се на проведените търгове. Вероятно този вид стопанска дейност за една част от тях представлява допълнение към други професионални занимания. Спрямо сумите, които влагат в откупуването на десятъка посочените категории могат да се обособят и в качествено отношение. Мюлтезимите от първата група (до 10 000 гроша) могат да се определят като принадлежащи към ниската категория откупвачи, разполагащи с по-малки средства и именно при тях може да се допусне, че това е допълваща дейност. Средната стойност на вложените от тях суми възлиза на 5046 гроша. Прави впечатление, че тук доминират немю-сюлманите. Особен интерес представляват двамата игумени на манастирите Челик дере и Кокош – папас Танаш (Атанасий) и папас Ангел, сами откупили десятъците си на стойност съответно 5750 и 5500 гроша [Tonev, V. and others (eds). 2001: 280, 293]. Не е сигурно дали става въпрос за практика при манастирските обители игумените да се явяват и откупвачи на дължимия от тях десятък или

е частен случай, но тази информация допълва представата за участието на духовенството в този вид фискални практики. Това е нетипична роля за представителите на духовенството. Игуменът на манастира Кокош няма гарант, а брашованина Лигор е кефил на архимандрит Атанасий, игумен на манастира Челик дере.

В разглежданата група попада и един арменец – Кюстенджали Бедрос откупил десятъка на с. Илах капу на стойност 7600 гроша.

Втората група (11 000–39 999 гроша) обхваща 46 лица и се явява най-многобройната такава. Немюсюлманите представляват 31% от откупвачите. В следващата таблица прилагаме техните имена заедно с тези на гарантите им и броя на селата, чиито десятък са откупили, като по този начин ясно ще онагледим създадените делови връзки между откупвачите и техните гаран-ти.

Таблица 3

**Немюсюлмани откупвачи и техните гаран-ти попадащи
в групата от 11 000 до 39 999 гроша**

Откупвач	гарант	брой отку- пени села	сума
Тулчалъ Люскан	Михал хаджи Константин	1	16 050
Бакал Димитри	Бакал Вангел	2	17 800
Тулчалъ Иванчо	Тулчалъ кюркчибаши Вълчу	1	18 565
Лазар Чорбаджи	Тулчалъ екмекчибаши Димитраки	1	20 300
Тодор Христо	Христо Никола	1	23 650
Тулчалъ Стойко	Тулчалъ Люскан Константин	4	24 325
Меджедиели Райчо	Меджедиели (?) оглу Иванчо	1	59 000
Кир Константин	Алекси	1	32 500
Тулчалъ Арслан Димитри	Тулчалъ Лигур	1	36 200
Хаджи Константин оглу Михал	Люскан	1	36 450
Кюстенджали яхуди Елизер	... ³	1	18 800
Хампарсун ага	Стефан ага	1	21 150

³ Името не е разчетено.

На първо място се забелязва, че в откупуването на данъци участват роднини – в случая баща и син – х. Константин оглу Михал, Михал оглу х. Константин, които са в трайни делови отношения с Тулчалъ Люскан. Последният обаче също е син на х. Константин – това е известният и от българските документи Люцкан х. Константинов, виден тулчански гражданин, дарител и участник в църковно-националните борби. След създаването на епархийските съвети след 1870 г. той става негов член [Tonev, V. and others (eds). 2001: 251]. Брат му Михал х. Константинов е член на учредената през 1860 г. тулчанска община, а през 1868 г. е настоятел на църквата „Св. Георги“ [Tonev, V. and others (eds). 2001: 14, 39]. Този случай е от изключителна важност и добре илюстрира, как икономическата мощ на бащата се предава на неговите наследници и фактически остава в семейството. Синовете се явяват гаранți помежду си, а в единия от случаите единият от синовете е гарант на бащата х. Константин оглу Михал. Вероятно Люцкан е поголемия брат, тъй като също като баща си е хаджия, за което се изисква известно време.

Въпреки изричната забрана кефилите да участват в откупуването на данъци, в разглеждания дефтер това е често срещана практика. Забелязва се и взаимно поръчителство между лица практикуващи една и съща професия. В случая това са двамата бакали Димитри и Вангел. Представители на занаятчийското съсловие и то с високо положение в еснафа се срещат и сред гарантите – кюркчибаши и екмекчибаши.

В професионалната структура на Тулча екмекчиите и кюркчиите спадат към най-разпространените занаяти със сравнително високи доходи. Всичко това говори, че освен икономическа възможност за участие в подобен вид търговски операции, част от откупвачите и техните гаранți заемат различни постове в местните административни управленчески органи. Тези властови позиции често им осигуряват възможност за по-изгодни сделки или им гарантират откупуването на десятъка от желаните от тях селища, от които ще получат сигурна печалба. Връзката с властта им дава определена сигурност по отношение на предприятиите от тях търговски операции.

Сред мюсюлманите откупвачи попадащи в разглеждания порядък прави впечатление сериозното присъствие на аги (21), също така на един бей

(Хърсовали Мурад бей), един чауш (Исакчали Хасан чауш) и на един молла – Сюлейман, откупил десятъка на две села на стойност 31 100 гроша. На двама от мюсюлманите-откупвачи – Тулчалъ х. Махмуд и Тулчалъ Мустафа ага, гарант се явява посоченият вече в таблицата екмекчибаши Димитраки. Исакчали Хасан чауш откупува десятъка на с. Паркеш на стойност 25 000 гроша под гаранцията на хаджи Велико. В случая най-вероятно се касае за хаджи Велико Стефанов, един от най-крупните дарители на тулчанското училище и църква.

В групата от 40 000 до 69 999 гроша попадат 27 лица, от които 18 мюсюлмани и 9 немюсюлмани. Тук сред последните отново срещаме Люцкан х. Константинов, но този път в ролята му на откупвач на десятъка на с. Конгас на стойност 53 485 гроша с гарант своя брат Михал х. Константин. Същевременно последният откупува десятъка на три села (Дестемал, Ескибаба и Соганаф) отново под гаранцията на своя брат Люцкан. Тулчалъ Яни взема на мезад село Бештепе за сумата от 41 000 гроша и с гаранцията на Тулчалъ бакал Вангел, когото срещаме за втори път в тази му роля. Интересни са деловите връзки на Бабадакли Ариф ефенди с тулчанския кюркчия Вълчо. Бабадашкият откупвач се наема с десятъка на три села в казите Тулча и Бабадаг – Пърлита, Купели и Даутча на обща стойност 43 450 гроша, като при първите две гарант на сделката е Тулчалъ кюркчибаши Вълчу, а при третото най-вероятно е синът на последния Тулчалъ...оглу⁴ Вълчу. Този пример е поредната нетрадиционна практика, която ни предоставя разглеждания دفتر. Явно деловите връзки на бащата с откупвача Ариф ефенди от Бабадаг постепенно се предават и на сина или и той участва наравно с баща си. Същевременно той е наследил и неговата професия – кюркчийството.

Единият от немюсюлманите откупвачи в тази категория е арменецът Меджедиели Гарабет откупил десятъка на с. Илахкапу на стойност 40 000 гроша.

Споменатият вече в ролята му на гарант Тулчалъ Вангел се явява и два пъти гарант на друг тулчански откупвач – Салих ефенди. Последният откупува десятъка на селата Алибей и Герджелик на обща стойност 42 800 гроша. В случая се наблюдава установени трайни партньорства.

⁴ Името не е разчетено.

В разглеждания порядък от суми вложени в откупването на данъци прави впечатление, че присъстват по-голям брой немюсюлмани, гарантите на откупвачи мюсюлмани, спрямо по-ниските стойности на вложените средства.

Тук също е регистриран един молла – Мехмед откупил десятъка на с. Печенег на стойност 51 750, както и един син на молла – Молладжизаде Али бей. Последният е откупчик на десятъка на гр. Мачин на стойност 54 500 гр. и на с. Умурлар на стойност 5650 гр. Както при християнските духовници, така и при мюсюлманските се забелязва траен интерес към подобен тип фискални практики и те активно вземат участие в тях. В групата попада и един чауш – Махмуд взел на мезад данъка на с. Каталой възлизащ на 47 460 гр.

В групата от 70 000 до 99 999 гроша влизат 9 души, от които двама немюсюлмани. Арменецът Бабадакли Артюн е откупил десятъка на 4 села на обща стойност 85 275 гроша, а вторият немюсюлманин, името на когото се нуждае от уточнение при четенето, също откупува десятъка на 4 села на стойност 71 850 гр. Над 90 000 гроша са вложили следните мюсюлмани: Мехмед ага от Меджидие (98 751 гр.), Ахмед ага от Хърсово (91 950 гр.) молла Йомер от Меджидие (91 100 гр.). Единствено Ахмед ага се явява на търг с кефир немюсюлманин – кир Константин.

Най-едрите откупвачи попадащи в категорията над 100 000 гроша са 13 души, от които 9 мюсюлмани и 4 немюсюлмани. В тази категория с основание може да се допусне, че участват представителите на стопанския елит или едни от най-заможните жители на казалийските центрове в Тулчански санджак. С оглед на тяхното място в развитието на градската икономика, ще придадем имената им с броя на откупените селища и сумите вложени в това.

Таблица 4

Откупвачи вложили над 100 000 гроша в откупването на десятъка

откупвач	брой селища	сума
Авадлиш ага	6	475 000
Тулчалъ керестеджи Иззет ефенди	14	427 500
Тулчалъ арнауд Садък ага	9	289 290
Мачинли Махмуд ефенди	6	206 250
Тулчалъ лаз Мехмед ефенди	3	180 525

Кюстенджали Зияеддин ефенди	9	177 000
Панайот вълку	6	158 990
Кюстенджали Ибрахим ефенди	2	145 500
Кюстенджали Керим ефенди	5	145 000
Кюстенджали Димитраки	4	142 700
Бабадакли Илия	3	142 250
Тулчалъ Димитри Арслан	5	126 846
Арнауд... ⁵ ага	1	115 700

На първо място прави впечатление, че освен най-големи суми отделени за откупуването на данъци, в тази група са и най-голям брой на откупените села, което подсказва, че това е основно търговско занимание на изследваните лица. Възможността да се отделят подобни крупни суми и откупуването на данъци да е само допълваща дейност става по-минимална. Гарантите на част от едрите откупвачи мюсюлмани са от различна етноконфесионална група – Тулчалъ арнауд Садък ага, има за кефил Бабадакли Тодор чорбаджи, Авадлиш ага откупил десетъка на Тулча на стойност 180 000 гр. е с гарант Стефан ага. Също така на част от откупвачите са регистрирани по двама гарантите.

От посочените цифри могат да се направят някои особено важни изводи относно функционирането на откупната система. На първо място се забелязва пълното пренебрегване на правната норма регламентираща функциите и правата на гарантите. В конкретния случай това се изразява в наличието на голям брой кефили, които същевременно са и откупвачи. Най-често последните си избират за гарантите лица от същата етническа и религиозна група, но не са малко и случаите, в които откупвачи мюсюлмани имат за поръчители немюсюлмани. При арменците се забелязва стремеж поръчителите да са от същия етнос.

Откупвачите вложили най-големи суми (над 100 000 гр.) са откупили десетъка на 73 селища, което представлява приблизително 1/3 от всички селища. Това показва големите възможности на тази категория мюлтезими. Общият брой немюсюлмани откупвачи представлява 1/4 от всички откупва-

⁵ Името не е разчетено.

чи. Това показва, че немюсюлманите, които участват в откупуването на данъка са с по-ограничени възможности, с изключение на тримата вложили над 100 000 гр.

Изследваният дефтер очертава един значителен кръг от представители на местния стопански елит. Това са предимно лица със значителни финансови възможности, често заемащи или заемали административни постове. Наличието на християнски и мюсюлмански духовници също е важно с оглед на практическото функциониране на системата за откупуване на данъци. Възможността да участват в нея със значителни суми показва и техния финансов статус. Това е показателно, че освен религиозните си задължения, които имат спрямо своето вероизповедание, те често се занимават и със стопанска дейност, която им носи допълнителни доходи. Наличието на занаятчийски сред откупвачите също допълва представата за съчетаването на няколко дейности с цел да се гарантира финансова стабилност, което от своя страна говори за известна еволюция. Явно приходите от занаятчийска дейност не са единствения източник на доходи в тази категория заети лица.

От особена важност е да се види имотното състояние на откупвачите, тяхното социално положение и участието им в местните управленчески органи. По този начин по-цялостно ще се очертае тяхното място в йерархичната структура на обществото.

В новия закон от 1873 г. изрично е записано, че лицата, които ще се явяват на търговете трябва да бъдат „богати и благосъстоятелни“, а това, което ще откупят или на което ще бъдат поръчители да не „надминува степента на състоянието им“⁶.

Разполагаме със сведението за платени задължения за срок от шест години (*alti senelik virgü ilmühaber*) на един от българите откупвачи на данък, жителят на Тулча Димитри син на Арслан вложил 126 846 гроша в откупуването на 5 села⁷. Вероятно партидата му е заличена и затова документът е зачеркнат с диагонална линия, но въпреки това показва притежаваните в определен момент от него имоти, тяхната стойност и платената вергия.

Общата стойност на имотите собственост на Димитри син на Арслан

⁶ в-к „Дунав“, Г. IX, бр. 776, 20 май 1873 г., с. 1.

⁷ НБКМ – ОрО, Ф. Тч 58/1, л. 5.

възлиза на 133 500 гроша. В следващата таблица ще посочим вида на имота, неговата стойност и приходите, които получава от тях.

Таблица 5

Имоти притежавани от Димитри син на Арслан от гр. Тулча

вид на имота	стойност/гр.	приход/гр.
къща	10 000	1250
къща	12 500	0
къща	12 000	1250
къща	24 000	2500
дюкян	15 000	2000
дюкян	5000	550
дюкян	10 000	1500
дюкян	10 000	1000
дюкян	6000	900
дюкян	10 000	1350
дюкян	2500	0
обор	2500	350
хамбар	2500	350
хамбар	2500	300
хамбар	4000	750
хамбар	5000	750
общо	133 500	14 800

Безспорно Димитри син на Арслан е представител на най-заможната част от тулчанския стопански елит. Както се вижда от таблицата той предпочита да инвестира част от състоянието си в недвижима собственост, като посочените доходи са от отдаване под наем. За да станат ясни измеренията на личното богатство на откупвача ще сравним стойността на имотите му с тези изчислени от Н. Тодоров в изследването му за социално-икономическия облик на гр. Варна през 60-те и 70-те години на XIX в [Тодоров, Н. 1963: 127]. Според направената от автора класификация, къщите до 2000 гр. принадлежат на бедните варненски жители, до 5000 гр. са средната категория собственици и между 5000 и 10 000 гр. са заможните такива. Общата стойност на притежаваните от Димитри син на Арслан четири къщи е 58 500 гр., а средната стойност на къща възлиза на 14 625 гр. Разполагаме с данъчните

декларации на 57 тулчански жители, които притежават общо 66 къщи⁸. На тази база средната стойност на една къща възлиза на 8723 гроша, което отново показва, че притежаваните къщи от Димитри син на Арслан в значителна степен надхвърлят средното ниво на имотно състояние и той може да бъде причислен към най-заможните представители на тулчанския икономически елит и в частност на откупвачите на данъци. От притежаваните от посочените 57 жители на Тулча общо 6 хамбара, четири са негова собственост⁹.

В разглеждания дефтер е регистриран и Арслан син на Димитри, веднъж като откупвач на десятъка на с. Танриверди (Бабадагско) на стойност 36 200 гр. и веднъж като кефил за откупуването на десятъка на с. Сомово (Тулчанско). Допускаме, че Арслан е сина на Димитри, тъй като за натрупването на значително по обем богатство, каквото той притежава се изисква време. Постепенно бизнесът на бащата и деловите му контакти преминават в ръцете на неговия син, какъвто процес се наблюдава и при разглежданото семейство Хаджиконстантинови.

Натрупаните капитали от откупвачите на данъци им позволява по-добре да се интегрират в османската управленческа система. Често пъти те се превръщат в посредници между местната общност и властта или направо вземат участие в местните управленчески органи. В разглеждания документ прави впечатление, че една значителна част от кефилите в определени периоди са членове на създадените след вилаетската реформа местни административни съвети и съдилища. Наблюдава се ясна обвързаност между властта и финансовите възможности на откупвачите и техните гаранتي. Много вероятно е тази зависимост да тече и в двете посоки – натрупаните капитали дават възможност за участие в местната власт, както и обратното, участието в различни управленчески органи да води до гарантиране и увеличаване на личните финансови възможности.

Така например Стефан ага, когото срещаме като поръчител на Авадлиш ага и Хамбарсон ага в годините 1869–1870 г. е аза (член) на търговския съд (*Mahkeme-i Ticaret*) в Тулча [**Salnâme. 1286:** 57; **1287:** 88]. Самият Хам-

⁸ НБКМ – ОрО, Ф. Тч 58/1.

⁹ НБКМ – ОрО, Ф. Тч 58/1, л. 5.

барсон ага е член на същия съвет през 1871 г., което показва ясно и установената връзка между двамата не само като партньори по откупуването на десятъка [Salnâme. 1289: 88].

Поръчителят на втория по вложени средства регистриран откупвач Тулчалъ керестеджи Иззет ефенди, Мачинли хаджи Махмуд ефенди в момента на откупуване на десятъка е член на смесения градски съвет (*Meclis-i Idare-i Belediye*), а същевременно е и откупвач [Salnâme. 1289: 84].

Единият от кефилите на Тулчалъ лаз Мехмед ефенди Сюлейман ага е също член на смесения административен съвет в Тулча в годините 1868–1871 г. [Salnâme. 1285: 90; 1286: 57; 1287: 88].

Този списък може да бъде продължен, но ще се ограничим с тези примери, които ясно показват присъствието на откупвачите на данъци и техните гаранции във властта.

Макар и една част от тях към датата на разглеждания документ да не са членове на разглежданите административни органи, самото им участие в тях, макар и в предходни години показва, че те имат изградени трайни връзки с представители на местната власт, което безспорно спомага за реализиране на по-добри сделки в техните стопански начинания.

Въпроси буди фактът, че в разглеждания документ отсъстват имената на големите тулчански търговци от ранга на братя Теодорови и братя Джамбазови. Възможно е те лично да не участват в търговете по откупуване на десятъка, но да се явяват техни подставени лица.

Разгледаният документ показва един локален вариант на практическото функциониране на системата за откупуване на данъци и ни показва една представителна извадка на местния стопански елит. Както става ясно той е изключително разнообразен в професионално и религиозно отношение. Преобладават мюсюлманите, което е обяснимо с оглед на доминиращото им положение. Интересно е, че наред с представителите на търговците занаятчиите с откупваческа дейност се занимават и духовни лица.

REFERENCES

Davidova, Evgenia. 2007. *Търговски капитал и откупуване на данъци в Османската империя през третата четвърт на XIX в.* [Targovski kapital i

otkupuvane na danatsi v Osmanskata imperia prez tretata chetvart na XIX v.]. Исторически преглед, 3–4/2007, 64–76. (in Bulgarian)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1285, Def'a 1. (in Ottoman-Turkish)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1286, Def'a 2. (in Ottoman-Turkish)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1287, Def'a 3. (in Ottoman-Turkish)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1288, Def'a 4. (in Ottoman-Turkish)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1289, Def'a 5. (in Ottoman-Turkish)

Shaw, Stanford. 1975. The nineteenth-century Ottoman tax-reform and revenue system. *International Journal of Middle East Studies*, 6/1975, p. 421–459.

Todorov, Nikolay. 1963. Социално-икономически облик на Варна през 60-те и 70-те години на XIX в. [Sotsialno-ikonomicheski oblik na Varna prez 60-te i 70-te godini na XIX v.]. *Известия на Варненското археологическо дружество*, 14/1963, 119–141. (in Bulgarian)

Tonev, Velko and others (eds). 2001. Извори за историята на Добруджа 1853–1878. Български документи. Т.3. [Izvori za istoriyata na Dobrudzha 1853–1878. Balgarski dokumenti. T.3.]. Sofia: Izd. “Gutenberg”. (in Bulgarian)

Yaneva, Svetla. 2004. Фискални практики и откупуване на данъци в Търновско през 40-те – 50-те години на 19 в. (Из тефтерите на хаджи Минчо хаджи Цачев). [Fiskalni praktiki i otkupuvane na danatsi v Tarnovsko prez 40-te – 50-te godini na 19 vek. (Iz tefterite na hadzhi Mincho hadzhi Tsachev)]. *Исторически преглед*, 5–6/2004, 166–178. (in Bulgarian)

Yaneva, Svetla. 2006. Нови данни за откупваческата дейност на Чалъкови. [Novi dannî za otkupvacheskata deynost na Chalakovi]. *Bulgarian Historical Review*, 1–2/2006, 596–606. (in Bulgarian)

Yaneva, Svetla. 2007. Към практическото функциониране на системата за откупуване на данъци в края на 60-те и началото на 70-те години на XIX век – „търгуването“ на десятъка на каза Кюстендил. [Kam prakticheskoto funktsionirane na sistemata za otkupuvane na danatsi v kraia na 60-te i nachaloto na 70-te godini na XIX vek – „targuvaneto“ na desyataka na каза Куустендил]. *Историята и книгите като приятелство. Сборник в памет на Митко Лачев*. [Istoriyata i knigite kato priyatelstvo. Sbornik v pamet na Mitko Lachev]. Sofia: Izd. “Gutenberg”. (in Bulgarian)

Yaneva, Svetla. 2007a. *Откупваческата дейност на братята Хаджитошеви през втората половина на XIX в.* [Otkupvacheskata deynost na bratyata Hadzhitoshevi prez vtorata polovina na XIX vek]. *Исторически преглед*, 5–6/2007, 54–64. (in Bulgarian)

Yaneva, Svetla. 2011. *Българи-откупвачи на данъци във фискалната система на Османската империя. Към историята на българския делови и социален елит през XIX в.* [Balgari-otkupvachi na danatsi vav fiskalnata sistema na Osmanskata imperia. Kam istoriyata na balgarskia delovi i sotsialen elit prez XIX v]. Sofia: Izd. “Nov balgarski universitet”. (in Bulgarian)

Correspondence address:

Nikolay Todorov

Regional Museum of History

Silistra, 24 G. S. Rakovski St.

7500 Silistra

Tel: (+359) 885 171847

E-mail: todorovnikolay@abv.bg